

*РЕМЕХ ТЕТЯНА,
кандидатка педагогічних наук, старша дослідниця,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти,
Інституту педагогіки НАПН України*

АКТИВНЕ НАВЧАННЯ УЧНІВ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ЗМІСТУ КУРСУ «ДОСЛІДЖУЄМО ІСТОРІЮ І СУСПІЛЬСТВО»

Із 2022-2023 навчального року в 5 класі закладів загальної середньої освіти набувають чинності нові навчальні програми та підручники, створені на основі модельних навчальних програм. З-поміж затверджених Міністерством освіти і науки предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі для адаптаційного циклу (5-6 класи) є інтегрований курс «Досліджуємо історію і суспільство».

Такі особливості зазначеного курсу як пропедевтичний характер, міждисциплінарна й міжгалузєва інтеграція, набуття учнями в процесі навчання комплексу ключових компетентностей, наскрізних умінь, сформованих ставлень, базових знань тощо визначають й особливості методики його викладання.

Однією із обов'язкових умов ефективного навчання учнів курсу є системне застосування на уроках технологій активного навчання, розвитку критичного мислення, дослідницької і проєктної технологій та технології дидактичної гри.

Уроки з інтегрованого курсу мають стати дослідницькою лабораторією або дискусійним клубом, де кожному учню забезпечуватиметься можливість досліджувати історичні й суспільно значимі явища, події та процеси (індивідуально або в групі), міркувати, висловлювати власну позицію, ділитися з іншими учнями та вчителем думками, враженнями й особистим досвідом.

Реальне досягнення програмових результатів навчання учнів інтегрованого курсу потребує їхнього постійного залучення до активної різноманітної діяльності. Тому кожний урок має передбачати різні види пізнавальної, розумової та навчальної активності учнів.

На уроках із курсу в 5 класі доцільними й ефективними є такі види навчальної діяльності учнів: підготовка учнями коротких (до 2 хвилин) усних повідомлень; завдання з пошуку учнями інформації в різних джерелах

(підручнику, довідниках, інтернет-джерелах тощо), систематизації та оцінювання достовірності інформації; практичні завдання із розв'язання і складання хронологічних задач, креслення схем і таблиць, заповнення контурних карт, створення медіа текстів (із допомогою вчителя, за зразком чи самостійно); творчі завдання (створення нових навчальних продуктів), де учні поєднують набуті знання і вміння з особистісними поглядами на минуле й сьогодення (сценарії віртуальних екскурсій; усні/письмові твори-роздуми, малюнки, макети, рольові, імітаційні ігри тощо); обговорення та дискусії в загальному колі на основі відкритих та контроверсійних питань історії та суспільного життя: висловлення учнями власних суджень щодо історичних особистостей, вчинків людей, підбір аргументів для захисту власної позиції, участь в обговоренні з дотриманням правил дискутування, діалоги з переконанням інших тощо; реалізація учнями індивідуальних або групових проєктів за певними етапами: планування власної діяльності на певний проміжок часу, планування співпраці з іншими у проєкті, дослідницька діяльність, співпраця з реалізації проєкту та досягнення результатів, презентація результатів проєкту.

Основним методом опрацювання змісту курсу є постановка запитань до тексту/ілюстрації та пошук відповідей на них, виокремлення в тексті опорних слів, нових понять, головного (головних думок), співвіднесення відомостей тексту та ілюстрацій, графічних організаторів, інтернет джерел тощо. Вчителю варто якнайширше залучати життєвий досвід учнів, особливо під час розгляду громадянознавчих питань та краєзнавчого матеріалу.

3-поміж методів навчання учнів заслуговують на увагу дослідницькі. Виконання учнями пошукових завдань може передбачати такі етапи:

- 1) пошук/опрацювання інформації з різних джерел щодо тлумачення поняття;
- 2) обговорення набутої інформації в класі;
- 3) вироблення за допомогою вчителя визначення поняття й порівняння його з підручником, словником тощо.

У ході вивчення учнями окремих тем курсу вчитель може організувати їхню участь в епізодичних ігрових ситуаціях. На уроках будуть доречні також ігри-подорожі й ігри-дослідження, що обмежуються однією темою чи одним уроком. Варто застосовувати уроки-екскурсії (в тому числі й віртуальні), наприклад, до місцевого музею чи природної пам'ятки.

Застосування технологій активного навчання учнів на уроках як-от мозковий штурм, дискусія, рольова гра, моделювання, взаємонавчання, робота в малих групах, драматизація слід поєднувати, наприклад, із роботою учнів із підручником, коротким викладом (розповіддю) вчителя, роботою із зошитом та картою.

Зазначені у модульній навчальній програмі інтегрованого курсу види навчальної діяльності учнів, повторювані в кожному розділі, уможливають акумулювання стратегій активного навчання учнів та урізноманітнення освітнього процесу. Вчитель має обирати з переліку в програмі ті, які максимально відповідають пізнавальним інтересам і можливостям учнів та реалізують завдання конкретного уроку, теми чи розділу.

Пропоновані види навчальної діяльності не обмежують автономію й творчість учителя, а забезпечують багатоманітність та багатотипність організації пізнавальної діяльності учнів на уроках.

Учитель може диференціювати та/або ускладнювати кожний із цих видів діяльності за рахунок зменшення допомоги учням аж до їхньої повної самостійності чи ускладнення завдань, пропонуючи їм оперувати більшим обсягом інформації чи складнішими способами діяльності. Учителю варто підбирати індивідуальні завдання і корегувати очікувані результати для конкретних учнів, ураховуючи їхнє зацікавлення, інтелектуальні здатності та емоційний стан.

Таким чином, свідоме систематичне застосування вчителем зазначених методів і прийомів, його постійна увага до створення комфортного освітнього середовища забезпечать ефективність процесу навчання і досягнення учнями високих результатів із курсу.

Джерела та література

1. Модельні навчальні програми. Громадянська та історична освітня галузь. URL : <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/> (дата звернення 13.05.2022).

2. Пометун О.І. Активне навчання учнів історії та громадянської освіти у контексті запровадження державного стандарту базової середньої освіти / Український педагогічний журнал, №4, 2021. С. 106–115.